

Sygn. akt I UK 398/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 maja 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (uzasadnienie)

SSN Zbigniew Korzeniowski (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania Stanisława O.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanej J. Spółki z o.o.
o odsetki,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 11 maja 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i
Ubezpieczeń Społecznych
z dnia 26 maja 2011 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 26 maja 2010 r. uchylił – przekazując sprawę do ponownego rozpoznania z udziałem

zainteresowanej „J.” spółki z o.o. – wyrok Sądu Rejonowego z dnia 15 grudnia 2009 r., w którym częściowo uwzględniono odwołanie Stanisława O. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, z dnia 8 czerwca 2009 r., zawierające wniosek o przyznanie odsetek od świadczenia rehabilitacyjnego wypłaconego za okres od dnia 22 grudnia 1997 r. do dnia 19 czerwca 1998 r. Po ponownym rozpoznaniu sprawy Sąd Rejonowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 20 grudnia 2010 r. oddalił odwołanie, a apelację ubezpieczonego od tego wyroku oddalił Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 26 maja 2010 r. Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne i ocenę prawną Sądu Rejonowego, wskazując, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie był zobowiązany do wypłaty świadczenia rehabilitacyjnego. Wypłaty świadczenia rehabilitacyjnego powinien był dokonać pracodawca ubezpieczonego – spółka „J.” – a w związku z tym także ta spółka zobowiązana jest zapłacić odsetki za opóźnienie w wykonaniu świadczenia. Nie zostało podważone ustalenie, że ubezpieczony w dniu 27 marca 1998 r. złożył wniosek o przyznanie świadczenia rehabilitacyjnego po wykorzystaniu zasiłku chorobowego z tytułu niezdolności do pracy powstałej w okresie zatrudnienia w spółkach „E.” i „J”. Decyzja Zakładu Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 kwietnia 1998 r. w przedmiocie odmowy prawa do tego świadczenia została zmieniona prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego z dnia 14 grudnia 1999 r., przyznającym świadczenie na okres sześciu miesięcy.

Po oddaleniu wyrokiem z dnia 5 czerwca 2008 r. skargi Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o wznowienie postępowania, organ ten przy decyzji z dnia 29 sierpnia 2008 r. wypłacił ubezpieczonemu świadczenie rehabilitacyjne za okres od dnia 22 września 1997 r. do dnia 19 czerwca 1998 r. z ustawowymi odsetkami z tytułu zatrudnienia w firmie „E.”, a pismem z dnia 18 sierpnia 2008 r. zobowiązał ubezpieczonego do złożenia zaświadczenia płatnika składek spółki „J.” na druku ZUS Z-3 oraz oświadczenia o stanie zatrudnienia. Dokumenty te wpłynęły w dniu 20 listopada 2008 r. i w dniu 11 grudnia 2008 r. i na ich podstawie Zakład Ubezpieczeń Społecznych dokonał w dniu 24 grudnia 2008 r. wypłaty świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 22 grudnia 1997 r. do dnia 19 czerwca 1998 r.

Skarga kasacyjna ubezpieczonego, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w części oddalającej apelację oraz zwrotu kosztów zastępstwa procesowego,

została oparta na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 49 § 1 w związku z art. 56 ustawy z dnia 17 grudnia 1974 roku o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz.U. Nr 47, poz. 280), polegającą na przyjęciu, że po uzyskaniu prawomocnego wyroku przyznającego mu prawo do świadczenia rehabilitacyjnego skarżący powinien wystąpić do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych o przejęcie wypłaty tego świadczenia, oraz art. 38 § 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 roku o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych (tekst jednolity: Dz.U. 1989 r. Nr 25, poz. 137) w związku z art. 85 § 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 205, poz. 1585) przez przyjęcie, że Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie ponosi odpowiedzialności za opóźnienie w wypłacie świadczenia.

W uzasadnieniu skargi zaprezentowano pogląd o obowiązku wykonania przez organ rentowy prawomocnego wyroku przyznającego świadczenie rehabilitacyjne „bez względu na to, czy jest (był) on podmiotem zobowiązanym do zapłaty”. Za nietrafne uznano stanowisko, że o wypłatę świadczenia rehabilitacyjnego ubezpieczony powinien wystąpić do swego pracodawcy, a dopiero odmowa dokonania wypłaty przez pracodawcę kreowała uprawnienia do postąpienia zgodnie z art. 49 ust. 1 ustawy o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa, wskazując, że ten przepis nie uprawnia do wystąpienia z wnioskiem o przejęcie wypłaty świadczenia nierealizowanego przez płatnika, a jedynie o wystąpienie z wnioskiem o „ustalenie prawa do zasiłku” (z mocy art. 56 ustawy, przepis ten stosuje się odpowiednio do świadczenia rehabilitacyjnego). Podjęcie takiego działania skarżący uznał zresztą za bezprzedmiotowe, gdyż jego prawo do świadczenia zostało już ustalone prawomocnym wyrokiem. Podniósł także, że odpowiedzialności za opóźnienie nie można ograniczać jedynie do podmiotu pierwotnie legitymowanego do wypłaty świadczenia, gdyż także działania „podmiotu, następczo właściwego do wypłaty”, zmierzające do pozbawienia uprawnionego świadczenia przyznanego mu prawomocnym wyrokiem, powinny decydować o jego odpowiedzialności. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, będąc w ocenie skarżącego następczo odpowiedzialny, pomimo prawomocnych rozstrzygnięć sądu uporczywie odmawiał zastosowania się

do nich i podejmował wiele działań (zainicjował postępowanie karne oraz postępowanie o wznowienie postępowania) skutkujących tym, że świadczenie zostało ubezpieczonemu wypłacone po blisko 10 latach od dnia złożenia wniosku. Wyłączną przyczyną opóźnienia w wypłacie świadczenia były zawinione działania organu rentowego, który nie zrealizował prawomocnego orzeczenia z dnia 19 grudnia 1999 r. Zgodnie zatem z art. 38 § 1 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, którego „kontynuacją” po wejściu w życie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jest jej art. 85 § 1, Zakład zobowiązany był do wypłaty odsetek od tego świadczenia w wysokości odsetek ustawowych określonych przepisami prawa cywilnego. Skarżący przyznał, że to spółka „Jaga” powinna była wypłacić świadczenie rehabilitacyjne, do którego prawo zostało ustalone, niemniej Zakład Ubezpieczeń Społecznych, wydając w dniu 20 kwietnia 1998 r. decyzję odmawiającą prawa do świadczenia, nie wskazał, że nie jest podmiotem zobowiązanym do wypłaty.

Skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu drugiej instancji w zaskarżonej części i orzeczenie co do istoty sprawy, ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz wyroku Sądu Rejonowego z dnia 20 grudnia 2010 r., zniesienie postępowania w obu instancjach i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania wywołanego skargą kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W stosunkach opartych na prawie ubezpieczeń społecznych, w których należy poszukiwać podstawy roszczeń ubezpieczonego, odsetki od opóźnionego świadczenia uregulowane są wyczerpująco, bez możliwości odwoływania się do przepisów prawa cywilnego (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 11 września 1991 r., II UZP 11/91, OSP 1992 nr 7-8, poz. 147; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 października 1997 r., II UKN 208/97, OSNAPIUS 1998 nr 15, poz. 461). Świadczenia należne w tym systemie nie mają charakteru obligacyjnego, więc obowiązek zapłaty odsetek może wynikać wyłącznie z ustawy. Ustawa w jednym tylko wypadku nakłada na Zakład Ubezpieczeń Społecznych obowiązek wypłaty

odsetek w wysokości określonej przepisami prawa cywilnego, tj. wówczas, gdy Zakład – w następstwie okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność – nie dokona wypłaty świadczeń w terminach przewidzianych w przepisach dotyczących ich przyznawania i wypłacania (art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 205, poz. 1585 ze zm.). Przepis ten stanowi regulację szczególną względem przepisów kodeksu cywilnego, a jej odrębność polega przede wszystkim na ustaleniu obowiązku zapłaty odsetek tylko w wypadku zwłoki. Zwłoka w spełnieniu świadczenia, zwana także opóźnieniem kwalifikowanym, ma miejsce, gdy zobowiązany, pomimo istniejącego obowiązku, nie spełnia świadczenia w terminie, przy czym niedotrzymanie terminu jest następstwem okoliczności, za które ponosi odpowiedzialność.

W zwłoce może pozostawać wyłącznie zobowiązany do świadczenia i tylko od niego można żądać odsetek. Organ ubezpieczeń społecznych nie był zobowiązany do wypłaty świadczenia rehabilitacyjnego. Zgodnie z art. 193 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.), świadczenie rehabilitacyjne, do którego prawo powstało przed dniem wejścia w życie ustawy, wypłacane było – za cały okres nieprzerwanej niezdolności do pracy z powodu choroby – w wysokości i na zasadach określonych w przepisach dotychczasowych. Zasady dotyczące wypłaty świadczenia rehabilitacyjnego za okres od dnia 22 grudnia 1997 r. do dnia 19 czerwca 1998 r. określał art. 48 ustawy o świadczeniach z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa w wersji nadanej ustawą z dnia 16 października 1991 r. o zmianie niektórych przepisów o ubezpieczeniu społecznym (Dz.U. Nr 110, poz. 474), który stanowił o obowiązku wypłaty tych świadczeń swoim pracownikom w czasie trwania ich zatrudnienia, a także po ustaniu zatrudnienia, jeżeli niezdolność do pracy powstała przed ustaniem zatrudnienia, przez zakłady pracy, które nie zgłaszały imiennie pracowników do ubezpieczenia społecznego w oddziale Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Prawomocny wyrok Sądu Okręgowego z dnia 14 grudnia 1999 r. wykonywany był więc przez pracodawcę ubezpieczonego spółkę „J.”, co zresztą przyznano w skardze kasacyjnej przez stwierdzenie, że ta spółka powinna była

wypłacić przedmiotowe świadczenie. Na rozstrzygnięcie nie miała wpływu zmiana stanu prawnego od dnia 1 stycznia 1999 r., w związku z art. 147 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 1998 r. nr 162, poz. 1118), według którego, stosownie do 48 ustawy o świadczeniach pieniężnych, zasiłki wypłacają płatnicy składek, którzy zgłaszają do ubezpieczenia chorobowego powyżej 20 ubezpieczonych, a Zakład Ubezpieczeń Społecznych ubezpieczonym, których płatnicy składek zgłaszają do ubezpieczenia chorobowego nie więcej niż 20 ubezpieczonych oraz osobom uprawnionym do świadczeń za okres po ustaniu ubezpieczenia chorobowego.

Należy przyjąć, że stwierdzenie w skardze kasacyjnej, iż Zakład Ubezpieczeń Społecznych obowiązany jest do świadczenia odsetek jako „następczo właściwy do wypłaty, bez względu na to, czy jest on podmiotem zobowiązanym do jego wypłaty”, oraz że nie zrealizował nałożonego na niego obowiązku wykonania prawomocnego orzeczenia, może stanowić odwołanie się do praktyki stosowanej przez Zakład przy wypłacie świadczeń obciążających zakłady pracy. Konieczne jest zatem zbadanie, czy w stanie prawnym dotyczącym rozpoznawanej skargi Zakład Ubezpieczeń Społecznych przejmował zaniechany przez pracodawcę obowiązek wypłaty świadczenia, w jakich okolicznościach i jakie było tego uzasadnienie. Przykładem mogą być okoliczności wskazane przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 26 sierpnia 1993 r. (II UZP 20/93, OSNCP 1994 nr 3, poz. 61 z glosą J. Jończyka, OSP 1994 nr 9, poz. 158) przyjmującej – w nawiązaniu do teorii stosunku między uprawnionym z ubezpieczenia społecznego a Państwem gwarantującym wypłatę świadczeń z ubezpieczenia społecznego – zobowiązanie Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do wypłaty zasiłku chorobowego pracownikowi zakładu pracy, który zgłaszał imiennie pracowników do ubezpieczenia społecznego, jeżeli ze względu na brak środków płatniczych nie zrealizował swych powinności i uległ likwidacji. Konstrukcja przejęcia zobowiązania zakładu pracy przez organ ubezpieczeń społecznych została poddana krytyce. Wskazano trafnie, że o tym, kto ma płacić zasiłek nie może decydować obawa utraty przez pracownika nabytego prawa do zasiłku, nawet więc niemożność wykonania obowiązku przez zakład pracy nie angażuje państwa jako gwaranta świadczeń z ubezpieczenia społecznego; państwo nie przejmuje obowiązków wykonawców ubezpieczenia

społecznego (jedynie gwarantuje - w określonym w ustawie znaczeniu - wypłatę świadczeń), a ubezpieczeniowy charakter zasiłku chorobowego nie uzasadnia przejęcia przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych obowiązku wypłaty zasiłku. Pogląd prawny wyrażony w uchwale nie został także podtrzymany w orzecznictwie, gdyż przyjmowano, że uchylanie się przez pracodawcę od wypłaty byłemu pracownikowi zasiłku chorobowego nie jest wystarczającym powodem do przejęcia zobowiązań byłego pracodawcy przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych (wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 19 marca 2003 r., I AUa 538/02, OSA w Katowicach 2003 nr 4, poz. 1) oraz że obowiązek wypłaty świadczenia za niewypłacalnego płatnika składek może spocząć na organie rentowym dopiero po przejęciu przez niego wypłaty zasiłku i jedynie za okres po przejęciu wypłaty (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 października 2008 r., I UK 89/08, niepublikowany).

Należy zauważyć, że nawet wówczas, gdy Zakład Ubezpieczeń Społecznych dokonywał wypłaty świadczeń z ubezpieczenia społecznego jako centralny organ administracji państwowej, według art. 7 ustawy o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych, świadczenia przysługiwały „z ubezpieczenia społecznego”, którego był wykonawcą, tak samo jak w określonym ustawowo zakresie zakłady pracy i inne podmioty. Zadania z zakresu ubezpieczenia wykonywały te podmioty równolegle i nie były one zobowiązane do wzajemnego pokrywania długów.

Jeżeli jednak – jak w niniejszej sprawie – organ rentowy uznał się za właściwy do wypłaty świadczenia, to nie mogło to spowodować powstania po jego stronie zobowiązania do zapłaty odsetek; opóźnienie w wypłacie świadczenia rehabilitacyjnego obciążało pracodawcę. Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie pozostawał w zwłoce także dlatego, że świadczenie rehabilitacyjne wypłacił przed upływem 30 dni od wyjaśnienia ostatniej okoliczności niezbędnej do wydania decyzji. Należy zwrócić uwagę, że według stanu rzeczy na dzień zamknięcia rozprawy (art. 316 k.p.c.) okoliczności te oceniane były na podstawie art. 85 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a nie wskazanego w ramach podstaw kasacyjnych art. 38 § 1 ustawy z dnia 25 listopada 1986 roku o organizacji i finansowaniu ubezpieczeń społecznych.

Nie można podzielić poglądu skarżącego co do zbędności zwracania się do organu rentowego po uzyskaniu prawomocnego wyroku ustalającego prawo do zasiłku chorobowego w trybie art. 49 ustawy o świadczeniach pieniężnych (art. 63 w brzmieniu tekstu jednolitego: Dz.U. z 2010 r. Nr 77, poz. 512 – art. 63), gdyż był to (i jest) tryb przysługujący pracownikowi pobierającemu zasiłki z zakładu pracy, który w drodze wniosku do oddziału Zakładu Ubezpieczeń Społecznych może żądać ustalenia uprawnień do zasiłku. Interes w zwróceniu się do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych nie jest ograniczony tylko do ustalenia prawa do świadczeń, lecz obejmuje także zasady wypłaty. Wskazuje na to posłużenie się przez ustawodawcę sformułowaniem o „ustaleniu uprawnień”, którego nie można utożsamiać z „ustaleniem prawa”. W ramach uprawnień mieści się domaganie wypłaty przyznanego świadczenia od konkretnego podmiotu, a także ustalenie uprawnienia do odsetek od nieterminowo wypłaconego świadczenia.

Sąd Najwyższy przyjmuje, że bez względu na przyczynę niewypłacenia przez zakład pracy należnego pracownikowi zasiłku chorobowego właściwy do rozpoznania roszczeń pracownika o ten zasiłek jest Zakład Ubezpieczeń Społecznych (postanowienie z dnia 21 marca 1996 r., III PO 1/96, OSNAPUS 1996 nr 22, poz. 346) oraz że organ rentowy powinien wydać decyzję nie tylko co do samego obowiązku zapłaty świadczenia ubezpieczeniowego, ale także rozstrzygnąć o odsetkach (por. postanowienie Kolegium Kompetencyjnego przy Sądzie Najwyższym z dnia 10 lipca 2002 r., III KKO 6/02, OSNP 2003, Nr 21, poz. 528).

Z tych względów Sąd Najwyższy oddalił skargę, jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).